

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342. 951

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/34>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ¹

ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF COMBATING MONEY LAUNDERING

Бондаренко О.С., к.ю.н.,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету імені А.С.Макаренка

Чернадчук О.В., к.ю.н.,
старший викладач кафедри права та методики викладання правознавства
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Метою статті є адміністративно-правова характеристика організаційно-правових аспектів міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Легалізація злочинних доходів визнана злочином міжнародного характеру. Саме тому протидія такому деструктивному явищу є завданням не однієї конкретної держави, а всієї міжнародної спільноти. Міжнародне співробітництво у сфері протидії легалізації злочинних доходів розвивається досить динамічно. Це багато в чому пояснюється тим, що передумови міжнародно-правового регулювання були закладені багатосторонніми й двосторонніми міжнародними договорами про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 50-х рр. ХХ ст. Серед міжнародних організацій, які значну увагу приділяють корупції як джерелу накопичення коштів, що можуть брати участь у легалізації злочинних доходів, особливе місце посідає Financial Action Task Force (FATF). Financial Action Task Force здійснює моніторинг країн, щоб переконатися, що вони повністю та ефективно впроваджують Стандарти Financial Action Task Force, і притягує країни, які їх не виконують, до відповідальності.

Історія взаємодії України й Financial Action Task Force почалася зі здобуття Україною незалежності й свідчить про недостатнє використання Україною інструментарію протидії корупції та легалізації злочинних доходів, якими володіє міжнародна організація. Включення до «чорного списку» стало своєрідною шоковою терапією для українського суспільства й зумовило проведення певних реформ.

Відповідальність за дотримання законодавства про боротьбу з відмиванням грошей в Європейському Союзі насамперед покладається на національні компетентні органи, призначені державами-членами під час транспонування Директив щодо боротьби з відмиванням грошей. Стосовно організації міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів в Україні, то воно здійснюється за принципом взаємності відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів. В Україні органами, що уповноважені здійснювати окреслене міжнародне співробітництво, є: Служба безпеки України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України, Офіс Генерального прокурора України, Національне антикорупційне бюро України.

Ключові слова: легалізація злочинних доходів, міжнародне співробітництво, організаційні аспекти, взаємодія.

The purpose of the article is the administrative and legal characteristics of organizational and legal aspects of international cooperation in the field of combating money laundering. Legalization of criminal proceeds is recognized as a crime of an international nature. That is why counteracting this destructive phenomenon is the task not of one particular state, but of the entire international community. International cooperation in combating money laundering is developing quite dynamically. This is largely due to the fact that the prerequisites for international legal regulation were laid by multilateral and bilateral international treaties on mutual legal assistance in criminal matters in the 50s of the twentieth century. Among the international organizations that pay significant attention to corruption as a source of funds that can participate in the legalization of criminal proceeds, a special place is occupied by the Financial Action Task Force (FATF). The FATF monitors countries to ensure that they fully and effectively implement FATF Standards, and holds countries accountable for non-compliance.

The history of cooperation between Ukraine and the FATF began with Ukraine's independence and shows Ukraine's insufficient use of tools to combat corruption and legalize the criminal proceeds of this international organization. Inclusion in the "black list" became a kind of shock therapy for Ukrainian society and led to certain reforms.

Responsibility for complying with anti-money laundering legislation in the European Union rests primarily with the national competent authorities designated by the Member States when transposing the Anti-Money Laundering Directives. Regarding the organization of international cooperation in the field of prevention and counteraction to legalization of criminal proceeds in Ukraine, it is carried out on the principle of reciprocity in accordance with international treaties of Ukraine, approved by the Verkhovna Rada of Ukraine, other regulations. In Ukraine, the bodies authorized to carry out the outlined international cooperation are: the Security Service of Ukraine, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, the Ministry of Justice of Ukraine, the Office of the Prosecutor General of Ukraine, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine.

Key words: money laundering, international cooperation, organizational aspects, interaction.

Постановка проблеми. Фінансова безпека держави є стрижнем не тільки економічної, але й національної безпеки [1]. Тому в Україні протягом ряду років проводиться послідовна й поетапна державна політика, спрямована на протидію негативним практикам в економіці, управлінні

й праві, зокрема легалізації злочинних доходів. Для цього є політична воля, певна нормативна правова база, досвід контрольно-наглядової та правозастосовчої діяльності, досвід організації профілактичних заходів [2, с. 111]. Однак усе ж сучасний стан протидії легалізації злочинних доходів є принципово неефективним, оскільки факти провалу політики затуляються ідіосинкратичними оцінками

¹ Робота виконана в рамках проєкту № 0120U100474 «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів».

«ефективності», погано пов'язаними з принципами розробки політики [3, с. 74]. Аналіз статистичних даних підтверджує поширеність цього явища. Наприклад, втрати бюджету, зумовлені легалізацією злочинних доходів, у 2020 р. склали 4,8 млрд грн. Усе це негативно впливає та підриває економіку України, що своєю чергою сприяє появі цілого ряду проблем у всіх сферах суспільного життя в державі [4, с. 540]. Крім того, легалізація злочинних доходів визнана злочином міжнародного характеру [5, с. 552]. Саме тому протидія цьому деструктивному явищу є завданням не однієї конкретної держави, а всієї міжнародної спільноти.

Метою статті є адміністративно-правова характеристика організаційно-правових аспектів міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне співробітництво у сфері протидії легалізації злочинних доходів розвивається досить динамічно. Це багато в чому пояснюється тим, що передумови міжнародно-правового регулювання були закладені багатосторонніми й двосторонніми міжнародними договорами про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 50-х рр. ХХ ст. Акти, що безпосередньо регламентують діяльність із протидії легалізації злочинних доходів, з'явилися наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.: Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.; Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р.; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. тощо. Сучасний стан міжнародного співробітництва у сфері протидії відмиванню доходів характеризується вражаючими кількісними показниками. Нині діють 9 універсальних конвенцій; 14 резолюцій Ради безпеки ООН; 40 двосторонніх договорів з участю Російської Федерації; 15 міждержавних угод; 49 міжнародних стандартів. Міжнародно-правові зобов'язання, сформульовані в універсальних міжнародних конвенціях ООН, отримують свій розвиток у регіональних міжнародних договорах і рекомендаціях міжнародних організацій. Міжнародне право встановлює не тільки принципи, стандарти й правила міждержавного співробітництва у сфері протидії та запобіганню відмиванню злочинних доходів, а й передбачає інституційну систему, що забезпечує взаємодію держав в аналізованій сфері [6, с. 461].

Серед міжнародних організацій, які значну увагу приділяють корупції як джерелу накопичення коштів, що можуть брати участь у легалізації злочинних доходів, особливе місце посідає Financial Action Task Force (далі – FATF). FATF – незалежна міжнародна організація, до якої входять: Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Канада, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Гонконг (Китай), Ісландія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Росія, Сінгапур, Південно-Африканська Республіка, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Великобританія, Сполучені Штати Америки, Японія. Також членами FATF є дві міжнародні організації – Європейська комісія та Рада співробітництва країн Затоки (Gulf Co-operation Council). FATF – це всесвітній орган контролю за відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Міждержавний орган встановлює наднаціональні стандарти, спрямовані на запобігання цій незаконній діяльності й шкоді, яку вона завдає суспільству. Як орган, що формує політику, FATF працює над створенням необхідної політичної волі для здійснення національних законодавчих і регуляторних реформ у цих сферах.

Нині понад 200 країн та юрисдикцій зобов'язані їх виконувати. FATF розробила Рекомендації FATF, або Стандарти FATF, які забезпечують скоординовану глобальну реакцію щодо запобігання організованій злочинності, корупції та тероризму. Вони допомагають владі шукати гроші злочинців. FATF переглядає методи легалізації зло-

чинних доходів і постійно посилює свої стандарти для вирішення нових ризиків, таких як регулювання віртуальних активів, які поширюються з набуттям популярності криптовалют. FATF здійснює моніторинг країн, щоб переконатися, що вони повністю та ефективно впроваджують Стандарти FATF, і притягує країни, які їх не виконують, до відповідальності [7]. Своєю чергою фінансові установи країн, і особливо банки, керівництво яких не дотримується рекомендацій FATF, відчувають наслідки неможливості залучити додаткове іноземне фінансування, ускладнення міжнародних процедур переказу й значне уповільнення (до повної відсутності) інших форм міжнародного фінансового співробітництва [8, с. 74].

Історія співпраці між Україною та FATF розпочалася з проголошенням незалежності України й свідчить про те, що Україна не досить використовує антикорупційний інструментарій та інструментарій щодо протидії легалізації злочинних доходів, якими володіє ця міжнародна організація. Характерними для України після розпаду Радянського Союзу були висока тінізація економіки (тіньовий внутрішній валовий продукт становив близько 70%), монополія та криміналізація економіки, нерозвиненість фінансового сектору.

Реалізація рекомендацій FATF була надзвичайно повільною та безсистемною. З цієї причини Україна була включена до «Чорного списку» FATF 1 вересня 2001 р., що характеризувало її як таку, що не здійснює заходів стосовно протидії легалізації злочинних доходів [9]. Включення до «чорного списку» стало своєрідною шоковою терапією для українського суспільства й зумовило проведення певних реформ. 14 лютого 2003 р. FATF вирішила скасувати контрзаходи проти України. Це питання вона обговорювала на своїй зустрічі в Парижі, в якій також взяла участь українська делегація. Наразі в Україні впроваджується багато заходів організаційного, правового, економічного й соціального характеру для протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Однак не всі вони ефективні й потребують вдосконалення.

Відповідальність за дотримання законодавства про боротьбу з відмиванням грошей в Європейському Союзі насамперед покладається на національні компетентні органи, призначені державами-членами під час транспонування Директив щодо боротьби з відмиванням грошей. Природа цих повноважень у різних державах-членах різна. Застосування правил боротьби з відмиванням грошей може означати, отже, співпрацю та обмін відповідною інформацією між органами влади з різними мандатами й характеристиками, а саме так званими підрозділами фінансової розвідки й фінансовими наглядачами [10].

Наразі одним із пріоритетів національної політики України є поєднання зусиль вітчизняних правоохоронних органів із відповідними іноземними органами й спеціалізованими міжнародними установами для проведення послідовних розслідувань кримінальних правопорушень, у тому числі тих, що стосуються легалізації злочинних доходів [5, с. 553].

Щодо організації міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів в Україні, то воно здійснюється за принципом взаємності відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів. Служба безпеки України за участю Міністерства закордонних справ України здійснює міжнародне співробітництво щодо подання пропозицій до комітетів Ради Безпеки ООН і до іноземних держав стосовно включення (виключення) фізичних або юридичних осіб та організацій до відповідних санкційних переліків і розгляду запитів іноземних держав про включення (виключення) до (з) Переліку осіб. Під час подання пропозицій до іноземних держав щодо включення фізичних, юридичних осіб та організацій до відповідних санкційних переліків Служба безпеки України

й Міністерство закордонних справ України повинні надавати детальну, наскільки це можливо, інформацію щодо таких осіб чи організацій, включаючи інформацію, необхідну для ідентифікації фізичних осіб, та інформацію, яка підтверджує, що фізичні, юридичні особи й організації відповідають критеріям, визначеним резолюціями Ради Безпеки ООН, для включення до відповідних переліків. Міністерство закордонних справ України розробляє процедури подання клопотання про виключення осіб та організацій, включених до відповідних санкційних переліків Ради Безпеки ООН, і оприлюднює їх на своєму офіційному вебсайті.

Міністерство закордонних справ України співпрацює на міжнародному рівні щодо звернення до комітетів Ради Безпеки ООН стосовно надання доступу до активів (повідомлення про намір надати доступ до активів), що пов'язані з тероризмом і його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням.

Забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії покладається також на:

1) Міністерство юстиції України – щодо виконання судових рішень, які стосуються конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом;

2) Офіс Генерального прокурора України, Національне антикорупційне бюро України – щодо вчинення процесуальних дій у межах кримінального провадження стосовно легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення [11].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, хотіли б зауважити, що забезпечення економічної безпеки й фінансової стабільності є одним із першочергових завдань нашої держави, яке вона планує вирішити шляхом запровадження різноманітних заходів. Зокрема, організаційних, правових, економічних тощо. Поза тим, урахувавши процеси глобалізації, євроінтеграції, а також транскордонний характер легалізації злочинних доходів, протидіяти такому деструктивному явищу в межах лише однієї держави неефективно. Саме тому значення міжнародного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів колосальне. В Україні органами, що уповноважені здійснювати таке міжнародне співробітництво, є: Служба безпеки України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України, Офіс Генерального прокурора України, Національне антикорупційне бюро України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Reznik O., Getmanets O., Kovalchuk A., Nastyuk V., Andriichenko N. Financial security of the state. *Journal of security and sustainability issues*. 2020. Volume 9. Number 3. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82683/1/Reznik_Financial_security_of_the_state.pdf;jsessionid=9D594BD06DFE532791212F2BBAF4413 (data of appeal: 29.07.2021).
2. Селиванов А.И. Легализация преступных доходов и коррупции: финансово-экономические аспекты. *Вестник финансового университета*. 2014. № 6. С. 110–117.
3. Pol R.F. Anti-money laundering: The world's least effective policy experiment? *Together, we can fix it. Policy Design and Practice*. 2020. № 3 (1). P. 73–94. DOI: 10.1080/25741292.2020.1725366.
4. Думчиков М.О., Пилипенко Є.С. Причины та умови легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. «Регулювання правової системи в контексті євро інтеграційних процесів»: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 20–21 травня 2021 р. / редколегія : проф. А.М. Куліш, О.М. Резнік, А.В. Стебляк. Суми : Сумський державний університет, 2021. С. 440–442.
5. Фрідман-Козаченко М.М., Короткова Є.О. Міжнародне співробітництво під час запобігання та протидії легалізації доходів злочинного походження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 552–554. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/136>.
6. Хабриева Т.Я.б Противдействие легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма в условиях цифровой экономики: стратегические задачи и правовые решения. *Всероссийский криминологический журнал*. 2018. Т. 12. Вып. 4. С. 459–467. DOI: 10.17150 / 2500-4255.2018.12 (4). 459-67.
7. The official website of The Financial Action Task Force. URL: <http://www.fatf-gafi.org> (data of appeal: 29.07.2021).
8. Уткіна М.С. Правовий статус суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Правові горизонти*. 2020. № 23 (36). С. 73–77.
9. Official site of the National Institute for Strategic Studies. URL: <https://niss.gov.ua/en> (data of appeal: 29.07.2021).
10. Anti-money laundering – reinforcing the supervisory and regulatory framework. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_IDA\(2018\)614496](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_IDA(2018)614496) (data of appeal: 29.07.2021).
11. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 грудня 2019 р. № 361-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20200816> (дата звернення: 28.07.2021).